

XVIII. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA OSMANLI MENZİL TEŞKİLATI VE KARAHİSAR-I SAHİB MENZİLLERİ

*“Ottoman Postal Establishment in the Second Half of the 18th Century
and Post-offices in Karahisar-ı Sahib”*

*Mehmet GÜNEŞ**

ÖZET

Osmanlı Devletinde, merkezi yönetimin tesis edilmesi anlayışının bir neticesi olarak, divandan çıkan emirlerin zamanında taşraya ulaştırılması son derece önemli bir husus idi. Bu sebeple emir ve fermanların vaktinde istenilen yerlere ulaştırılabilmesi için ana yollar üzerinde bulunan yerleşim yerlerinde belirli aralıklarla “menzilhane” adı ile konaklama mahalleri tesis edilmişti. Bugün olduğu gibi Osmanlı Devleti zamanında da önemli bir güzergah üzerinde yer alan Afyonkarahisar, üç önemli ana kola taksim edilmiş olan Anadolu yol ağının sağ cenahında, devletin mühim meselelerle ilgili haberleşmesini sağlayan ulakların ve ayrıca hacıların devamlı olarak kullandıkları bir güzergah üzerinde yer almaktaydı. Bu önemli güzergah üzerinde Karahisar-ı Sahib sancağı dahil ve mücavirinde bulunan üç faal menzilhane (Hüsrev Paşa Hanı Menzili, Bolvadin Menzili ve İshaklı Menzili) XVIII. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla bu çalışmamızın konusunu teşkil etmektedir. Çalışmada, arşiv vesikalarından istifade edilerek, bahsedilen dönemde Karahisar-ı Sahib menzilleri ve menzilcileri hakkında bilgi verilmeye çalışılmış, bu bağlamda belgelerin müsaade ettiği oranda adı geçen menzillerin kapasite ve faaliyetleri hakkında fikir verebilecek rakamsal veriler tablolar halinde takdim edilerek değerlendirilmeye gidilmiştir. Çalışma, daha önce müstakil olarak incelenmemiş olan Afyonkarahisar menzilhaneleriyle ilgili yeni bilgiler sunmayı ve bu meyanda konuyla ilgili bölgesel çalışmalara yeni bir tanesini daha eklemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Menzil, menzilhane, menzilci, Karahisar-ı Sahib, Hüsrev Paşa Hanı Menzili, Bolvadin Menzili, İshaklı Menzili.

ABSTRACT

As a result of centralization of the administration become very important in order to convey the commands of the Sultans. Therefore the

* Yrd. Doç. Dr. Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, mgunes@aku.edu.tr

postal foundation become too important in The Ottoman Empire. Due to this delicate mission, they built some check points on the towns of the main routes for postal service so called "Menzilhane". The City of Afyonkarahisar was an important intersection city in The Ottoman Empire as much as it is today, because of the strategic location. The city was located on the right side of the Anatolian route system which was divided into three branches; those branches were used by pilgrims and the messengers with secret missions. There were three active post Office (Menzilhane) in the second half of XVIII century around Afyonkarahisar: (Hüsrev Paşa Inn, Bolvadin Inn and Ishaklı Inn). Those checkpoints are the main subjects of our paper. During my studies I worked on archive documents which related on the subject. According to the documents, the graphics and tablos about the limits and activity of the post offices will be seen in this paper. This study aims to give some new information about the Afyonkarahisar post offices which has not studied before.

Key Words: Menzil, menzilhane, menzil administrator, Karahisar-ı Sahib, Hüsrev Paşa Hanı Menzili, Bolvadin Menzili, İshaklı Menzili.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde vergilerin zamanında toplanması, asker sevkıyatı vb. sorunların çözüme kavuşturulması genellikle merkezden gönderilen emir ve fermanlar ile yaptırılmaktaydı. Bu münasebetle çok geniş bir alana nüfuz etmiş olan Osmanlı Devleti'nde merkez ile taşra arasındaki muhaberat mühim bir yer tutmakta idi. Bu muhaberatın düzenli olarak gerçekleşmesi emir ve fermanların gideceği yerlere zamanında ulaştırılması için ana yolların geçtiği yerleşim birimlerinde belirli mesafelerle "menzilhane" tabir edilen mekanlar tesis edilmişti (Çadırcı, 1981: 1359).

Osmanlı Devleti'nde askeri, idari ve mali bir terim olarak kabul edilen menzil kelimesi, Arapça "nüzûl" kelimesinden mekan ismi olarak türemiş bir kelime olup, seyahat esnasında gece konaklanan yer, konak, iki konak arası, bir konak yol, merhale, posta tatar beygirlerinin bulunduğu mahal, tatar konağı ve posta manalarına gelmektedir (Halaçoğlu, 1995: 166).

Menziller, Osmanlı haberleşme ve ulaşım teşkilatının son derece önemli bir unsuru olarak yollarda coğrafi şartlara göre değişen mesafelerde, önemli devlet işleri ile ilgili haberlerin ve görevlilerin bir an önce ulaştırılması amacıyla konaklama noktaları şeklinde tesis edilmiş olan mekanlardır. Bu konaklama noktalarında haber getirip götürülen ulakların hizmetine tahsis edilmek üzere belirli sayılarda beygir bulundurulmaktaydı. Menzilin faaliyetlerini devam ettirebilmesi için gerekli olan finansman ise,

“menzilkeş” adı verilen ve menzilin bulunduğu yerleşim yerinin veya yakın çevre halkının avarız ve bedel-i nüzülleri mukabili gördükleri hizmetle ve ulakların, kullandıkları beygire karşılık, kendilerine daha önceden devlet tarafından tahsis olunan beygir ücretlerini menzilciye ödemek suretiyle sağlanmaktaydı. Menzil masrafları ayrıca, bir yerin mukataa mallarının ocaklık şeklinde menzile bağlanmasıyla veya gümrük malından da karşılanabilmekteydi. Eğer menzil masrafları menzilcilerin çekemeyecekleri derecelere ulaşırsa, o zaman “imdadiyye” adıyla başka bir kazadan yardım tayin edilmekteydi (Halaçoğlu, 1995: 166).

Menzilde, menzilci, menzil kethüdası, ahur kethüdası, seyis, odacı, sürücü, aşçı gibi hizmetliler ile -yukarıda bahsedildiği üzere- menzilin asıl yükünü çeken ve “menzilkeş” olarak isimlendirilen, menzilin çevresindeki köy ve kasaba ahalisinden oluşan bir grup bulunmaktaydı (Halaçoğlu, 1995: 169).

Menziller arası haberleşme şu şekilde gerçekleşmekteydi: Ulaştırılması istenen bir emir ya da haber, çıktığı merkezden bir ulakla bir sonraki merkeze iletilir, ulak o merkezde kalarak haber, diğer bir ulakla bir sonraki merkeze gönderilmek üzere mahalline ulaştırılırdı. Bu durumda ilk merkezde bir ulak eksik, son merkezde bir ulak fazlası ortaya çıkmaktaydı. Ancak, ters istikamette bir haberin ulaştırılması ile bu dengelenirdi. Çok önemli ve gizli haberler tek ulak kullanılarak ulaştırılırdı. Özel eğitim görmüş ve son derecede güvenilir kişilerden oluşan bu ulaklar ara merkezlerde at değiştirmek ve dinlenmek suretiyle bu mühim ve gizli haberleri ilgili yerlere ulaştırırlardı (Bozkurt, 1966: 2).

Osmanlı Devleti'nde menziller, sadece haber amacıyla kullanılmamıştır. Ordunun sefere çıktığı anlarda ihtiyaç duyulan iâşe ve emtianın sağlandığı ve toplandığı mahaller olarak da vazife görmüştür. Ayrıca özel haberleşmede ve kısmen de olsa ticari mal naklinde de kullanılmıştır (Halaçoğlu, 1995: 167-168).

Osmanlı menzil teşkilatı ile ilgili olarak bugüne kadar pek çok çalışma yapılmıştır. Bunların bir kısmı genel olarak¹, bir kısmı da bölgesel bazda² konuyu ele almaktadır. Bu çalışmalarda genellikle arşiv vesikaları

¹ Genel nitelikli bazı çalışmalar için bkz., Hikmet Tongur, Türkiye'de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi, Ankara 1946; Rıza Bozkurt, Osmanlı İmparatorluğunda Kollar, Ulak ve İâşe Menzilleri, Ankara 1966; Yücel Özkaya, “XVIII. Yüzyılda Menzilhane Sorunu”, A.Ü.D.T.C.F.D., XXVIII / 3-4, (Temmuz-Aralık 1970), Ankara 1977, 339-368; Musa Çadırcı, “Posta Teşkilatı Kurulmadan Önce Osmanlı İmparatorluğu'nda Menzilhane ve Kiracıbaşılık”, VIII. T. T. Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler, II, Ankara 1981, 1359-1365; Yusuf Halaçoğlu, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Menzil Teşkilatı Hakkında Bazı Mülâhazalar”, Osmanlı Araştırmaları, II, İstanbul 1981, 123-132; Yusuf Halaçoğlu, Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme (Menziller), Ankara 2002.

² Bölgesel nitelikli çalışmalar için bkz., Hüseyin Çınar, “Osmanlı-Ulak Menzilhane Sistemi ve XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Antep Menzilleri”, Osmanlı, 3, Ankara 1999, 627-637; Ali

kullanılmıştır. Bölgesel nitelikli çalışmalarda Şer'iyye Sicilleri daha ağırlıklı olarak kullanılmıştır.

Biz de bu çalışmamızda, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Afyonkarahisar menzillerini, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki bazı defter ve belgeler ile Afyonkarahisar Şer'iyye Sicilleri'nden faydalanarak incelemeyi uygun bulduk. Bu çalışma, daha önce müstakil olarak incelenmemiş olan Afyonkarahisar menzilhaneleriyle ilgili yeni bilgiler sunmayı ve böylece konuyla ilgili bölgesel çalışmalara yeni bir tanesini daha eklemeyi amaçlamaktadır.

I. MENZİLCİLİK VE KARAHİSAR-I SAHİB MENZİLCİLERİ:

Menzilciler, ulaklar için beygir beslemek ve bunları menzillere uğrayan ulakların kullanımına sunmak üzere hazır bulundurmak, ordunun veya askeri bir kıtanın istirahatini, levazımını ve doyurulmasını temin etmekle mükelleftiler. Bu hizmetleri mukabilinde avarız-ı divaniyye, tekalifi örfiyye'den ve eğer gayr-ı müslim iseler yeniçeri oğlanı vermekten muaftılar (Halaçoğlu, 1995: 169-170; Tongur, 1946: 109).

Menzilci tayini, bir yıllığına³ menzilin bulunduğu kaza ayanı, kadısı veya naibin teklifi ve devletin bunu tasdik etmesi suretiyle gerçekleşmekteydi (Halaçoğlu, 2002: 177). Göreve getirilen menzilci, menzilin bulunduğu kazanın mahkemesinde kadı / naib ile beraber "bütün ayan, eşraf, hüccac ve sair ahali-yi vilayet marifeti ve ittifakı ile" belirlenen miktar karşılığında bu görevi üstlendiğine dair taahhütte bulunur ve bu durum mahkemece tescil olunurdu⁴. Menzilci tayin olunduktan sonra, bu şahsın adı ve tayini arz ve ilamla İstanbul'a bildirilirdi (Özkaya, 1977: 348).

Görevlendirilen menzilci ya da menzilcilerin⁵ taahhüd ettikleri şartlara mutabık kalacakları ve hakkıyla vazifelerini ifa edeceklerine dair

Açıkel, "Osmanlı-Ulak Menzilhâne Sistemi Çerçevesinde Tokat Menzilhanesi (1690-1840)", Tarih İncelemeleri Dergisi, XIX / 2, İzmir 2004, 1-33.

³ "... her kazanın menziline beher sene ibtidâ-yı Rûz-ı Hızırda ma'rifet-i şer' ve cümle ittifaklarıyla bir sene tekmi line kadar kaç guruşa menzilci isticâr ve her kaç guruş imdâdiyye ile mukâvele olunur ise ..." Cevdet, Nafia, 914.

⁴ Mesela, 1 Şevval 1195 (20 Eylül 1781) tarihinde Acemoğlu el-Hâc Ahmed'e senelik 3250 kuruş karşılığında, ayan, eşraf, hüccac ve sair ahali-yi vilayet marifet ve ittifakıyla Karahisar-ı Sahib menzilciliği ilzam edilmiştir. Bkz. A.Ş.S., 553/165.

⁵ Birden fazla kişi de "ber-vech-i iştirâk" menzilci tayin edilebilmekteydi. Mesela bkz., A.Ş.S., 546/337; 546/421; 547/206; 547/328. Hatta bazen bu rakam çok daha fazla da olabilmekteydi. Mesela Hüsrev Paşa Menzili, 13 Zilhicce 1200 (7 Ekim 1786) tarihi itibarıyla 20 kişi, 5 Zilhicce 1211 (1 Haziran 1797) tarihi itibarıyla 16 kişilik bir menzilci grubu tarafından idare edilmekteydi. Bkz., Cevdet, Nafia, 2700 ve 914.

kaza ileri gelenlerinden ya da yöneticilerinden bir kimsenin kefil olduğu da vaki idi⁶.

Menzilci tayin edilen kişiye ayrıca kaza naibi tarafından bizzat kendisine hitaben bir mürasele de gönderilmekteydi⁷.

Osmanlı Devleti genelinde mevcut menzilhanelerde olduğu gibi Afyonkarahisar dahilindeki menzilhanelerin işlerini yürüten menzilciler de bulunmaktaydı. Bunların ataması, bir seneliğine olmak üzere Şevval ve Zilkade aylarının birinci günü esas alınarak yapılmakta idi⁸. Kendisinden memnun kalındığı sürece bir menzilci yine birer yıllık olmak üzere defaatle göreve getirilebilmekteydi⁹. Görevini su-i istimal eden veya uhdesinde bulunan menzilin kapanmasına sebep olan menzilci ya da menzilcilerin sürgün ve kalebend cezalarına maruz kaldıklarını, hatta bununla da yetinmeyip daha şiddetli cezalara çarptırılmakla karşı karşıya kaldıklarını görmekteyiz¹⁰.

İncelediğimiz dönem (1162 (1749) - 1201 (1787)) itibarıyla Karahisar-ı Sahib menzilcilerinin hizmetleri mukabilinde aldıkları senelik ücret 1500 ile 3250 kuruş arasında değişmekteydi¹¹.

Karahisar-ı Sahib merkez kazasında ne incelediğimiz dönemde ne de daha önceki ve sonraki dönemlerde müstakil bir menzilhanenin varlığına dair bir bilgi bulunmamakla beraber Şer'iyye Sicillerinde, "medine-i Karahisar-ı Sahib'den menzil ile mürûr u ubûr eden ulaklara beygir vermek ve umûr-ı menzili rü'yet ve idare etmek için" görevlendirilmiş olan

⁶ Nitekim, 1 Şevval 1178 (24 Mart 1765)'den itibaren bir seneliğine Karahisar-ı Sahib menzilizliğine getirilen Acemoğlu el-Hâc Ahmed'e, Karahisar-ı Sahib'den gelip geçen ulaklara kifayet miktarı menzil beygiri tedarik edip, vezirler için ise ancak 20 beygir verip bundan fazlasının vilayet tarafından karşılanması şartı ve bu vechile menzilin idaresine ve vilayet halkına her ne suretle olursa olsun laf, söz getirmemek üzere Ali Ağa (muhtemelen o zamanlarda Karahisar-ı Sahib mütesellimi olan Turunçzade Ali Ağa) kefil olmuştur. Bkz., A.Ş.S., 550/58.

⁷ Mesela bkz., AŞS., 548/64; 550/260.

⁸ Bir defaya mahsus olmak üzere Şaban ayında yapıldığı da görülmektedir. Bkz., A.Ş.S., 555/140.

⁹ Mesela, 1 Zilkade 1166 (30 Ağustos 1753)'da Karahisar-ı Sahib'e menzilci atanan Menzilci Ahmed, bir yıllık hizmetinden sonra 1 Zilkade 1167 (20 Ağustos 1754)'de tekrar atanmıştır. Krş., A.Ş.S., 546/68; 546/163.

¹⁰ Mesela 6 Ramazan 1197 (5 Ağustos 1783) tarihli bir belgede Hüsrev Paşa menzilinün idaresi için Nevahi-i Barçınlı ve çevre kaza ve köylerden imdadiyye tahsil olunmasına rağmen adı geçen kaza menzilcilerinin bu imdadiyeleri kabul etmeyerek ulaklardan kira ücreti talep etmeleri üzerine Karahisar-ı Sahib kalesine kalebend olundukları ve bu durumun devam etmesi halinde menzilcilerin sürgün ve kalebend cezaları ile iktifa edilmeyerek başka cezalara da maruz kalacakları hatırlatılmaktadır. Bkz. A.Ş.S., 553/301.

¹¹ Çağatay Uluçay'ın tespitine göre bir menzilci, XVII. yüzyılda 1680 kuruş, XIX. yüzyılda ise 5000 kuruş ücret almaktaydı (Uluçay, 1955: 35). Bir menzilcinin mal varlığı ya da ekonomik durumu hakkında bir fikir sahibi olabilmek açısından bkz., A.Ş.S., 550/40. (İzmir'de fevt olan İzmir Menzilcisi Mumcuzaade Süleyman Beşe'nin kassam defteri)

menzildilerden bahseden çok sayıda “menzilci müraselesi” karşımıza çıkmaktadır¹². Bu şekilde medine-i Karahisar-ı Sahib’de menzildilik yapmış olan menzildilerin isimlerini, göreve getirilme tarihlerini, senelik ücretlerini ve bu bilgileri elde ettiğimiz belge numaralarını bir tablo halinde şöyle gösterebiliriz:

Tablo 1: Karahisar-ı Sahib Menzildileri

Menzilcinin adı	Görevlendirilme tarihi	Ücreti (kuruş)	A.Ş.S. belge no
Hacı Salih	1 Şevval 1162 (14 Eylül 1749)	1500	547/31
Hacı Salih ve Canbaz İsmail	1 Şevval 1163 (3 Eylül 1750)	2000	547/328
Canbaz İsmail ve Acemoğlu Ahmed	1 Zilkade 1164 (21 Eylül 1751)	2000	547/206
Menzilci Ahmed	1 Zilkade 1166 (30 Ağustos 1753)	1500	546/68
Menzilci Ahmed	1 Zilkade 1167 (20 Ağustos 1754)	1250	546/163
Mütevellizade İsmail Beşe	1 Zilkade 1168 (9 Ağustos 1755)	1100	546/253
Mirahur Yusuf Bey ve Hacı Kemal	1 Zilkade 1169 (28 Temmuz 1756)	1500	546/337
Yusuf Bey ve Canbaz İsmail	1 Zilkade 1170 (18 Temmuz 1757)	1800	546/421
Menzilci İsmail	1 Zilkade 1171 (7 Temmuz 1758)	1500	548/64
Menzilci İsmail	1 Zilkade 1172 (26 Haziran 1759)	1500	548/129
Acemoğlu Hacı Ahmed	1 Şevval 1178 (24 Mart 1765)	2150	550/58
El-Hac Ahmed Ağa	1 Şevval 1181 (20 Şubat 1768)	2150	550/260
Es-Seyyid Mahmud Ağa	1 Şevval 1188 (5 Aralık 1774)	2250(artı 250 kuruş ikramiye)	552/6,10
Acemoğlu Hacı Ahmed	1 Şevval 1189 (25 Kasım 1775)	1800	552/112
El-Hac Ahmed	1 Şevval 1191 (2 Kasım 1777)	1800	552/259
Acemoğlu Hacı Ahmed	1 Şevval 1195 (20 Eylül 1781)	3250	553/165
El-Hac Ahmed	1 Şaban 1201 (19 Mayıs 1787)	2500	555/140

¹² Karahisar-ı Sahib merkezinde müstakil bir menzilhane olmadığına göre bu durum aklımıza şöyle bir soru getirmektedir. Acaba sancak dahilinde bulunan kazaların menzildilerini temsilen Karahisar-ı Sahib merkezinde bir menzilci (ya da menzildiler) mi bulunmaktaydı? Bu sorunun cevabını mevcut bilgiler dahilinde izah etmek maalesef mümkün olamamaktadır.

II. KARAHİSAR-I SAHİB MENZİLLERİ:

İstanbul'dan gönderilen belgelerde Anadolu coğrafyası sağ kol, sol kol ve orta kol olmak üzere üç kola taksim edilmekte idi. Karahisar-ı Sahib de Anadolu'nun orta kolunun sağında, "umûr-ı mühimme ile mürûr u ubûr eden ulakların ve hüccâcın" gelip geçtiği bir güzergah konumunda idi¹³.

İnceleme dönemimizde Karahisar-ı Sahib bölgesinin, ortaya çıkan savaşlar ve iç güvenliği tehdit eden levendat taifesinin bertaraf edilmesi ile ilgili konular başta olmak üzere devletin bu gibi mühim meseleler hakkındaki mahalli yöneticilerle muhaberatını sağlayan ulakların, tatarların ve herhangi bir meselenin halli için tayin edilen mübaşirlerin önemli bir güzergahı ve konaklama yeri olduğu anlaşılmaktadır.

Bu önemli güzergah üzerinde, Karahisar-ı Sahib sancağı dahilinde ve mücavirinde üç faal menzilhane bulunmakta idi. Bunlar, sırası üzere Han Barçınlı kazasında bulunan Hüsrev Paşa Hanı Menzili, Bolvadin kazasında Bolvadin Menzili ve bugünkü Sultandağı ilçesinde bulunan -incelediğimiz dönemde Akşehir sancağına bağlı olan- İshaklı Menzili idi. Şimdi, bahsedilen dönem itibarıyla, belgelerin müsaade ettiği oranda adı geçen menzillerin kapasite ve faaliyetleri hakkında tablolar eşliğinde bilgi vermeye çalışalım.

1. Hüsrev Paşa Hanı Menzili:

1628'de Bağdat'a gönderilen ordunun serdarı olan Hüsrev Paşa¹⁴ tarafından, bugünkü Emirdağ ilçesi Han Köyü'nde bulunduğu sırada Bardakçı ve Bayat'a kadar olan mevkide bir han yapılmasının gerekliliğinin görülmesi üzerine Ulu Kilise mevkiine yaptırılmış olup, hem han hem de menzil olarak kullanılmıştır. Daha sonra buraya yakın mesafede bulunan Barçınlı kazasına da, bu hana istinaden, Han-Barçınlı adı verilmiştir (Gönçer, 1991: 255-256).

Bir önceki menzil olan Seyyid Gazi menziline 8 saat, bir sonraki menzil olan Bolvadin menziline 12 saat mesafede bulunan menzilde (MAD. 4106. s.60-63)¹⁵, 1170 (1756) ve 1182 (1768) yılları arasında 11 beygir

¹³ Mesela bkz. A.Ş.S, 547/103; A.Ş.S, 548/123; A.Ş.S, 547/307; A.Ş.S, 548/ 55.

¹⁴ Hüsrev Paşa'nın hayatı ve faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Halil İnalçık, "Hüsrev Paşa", İ.A, V/1, 606-609; İ. Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, c.III (2. kısım), Ankara 1995, s.382-384; İ. Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c.5, İstanbul 1975, s.34.

¹⁵ Bazı belgelerde bu mesafeler farklılık göstermektedir. Mesela Cevdet Nafia, 1254 (Muharrem 1180 / Haziran-Temmuz 1766)'de ve Cevdet, Nafia, 1554 (5 Safer 1184 / 31 Mayıs 1770)'te Hüsrev Paşa menziline Bolvadin'e 12, Seyyid Gazi'ye ise 9 saat mesafesi olduğu belirtilmektedir. Yusuf Halaçoğlu, Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme (Menziller), PTT Genel Müd. Yay., Ankara, 2002, s. 56'da Hüsrev Paşa menzili ile Bolvadin menzili

bulunmakta olup (MAD. 4106. s.60-63), bu sayı 1800'de 10'a düşmüştür (Cevdet, Nafia, 1289). Bununla beraber zaman zaman bir yerden başka bir yere kapı halkı ile beraber gelip giden sadrazam, mutasarrıf gibi devlet adamları için ihtiyaç hasıl olduğunda menzilin kapasitesinin fevkinde beygir tedariki de söz konusu olmaktadır. Mesela, 26 Cemaziyelevvel 1170 (16 Şubat 1757) tarihinde Sadrazam Mehmed Ragıp Paşa tarafından zamanın Karahisar-ı Sahib mutasarrıfı Sadık Paşa ve Karahisar-ı Sahib kadısına hitaben gönderilen bir buyruldunda, Mehmed Ragıp Paşa Halep'ten İstanbul'a giderken Hüsrev Paşa menziline de uğrayacağı için 300 beygire ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiş, ancak menzilin en fazla 100 beygir çıkarabileceği bunun haricindeki 200 beygirin Karahisar-ı Sahib'den kira ile tedarik edileceği bildirilmiştir (A.Ş.S., 546/381).

Muhtelif tarihlerde (5 Muharrem 1196 / 21 Aralık 1781), (28 Cemaziyelevvel 1196 / 11 Mayıs 1782) ortaya çıkan kuraklık ve çekirge istilası gibi amiller vesilesi ile meydana gelen kıtlıklar yüzünden Hüsrev Paşa menzili kapanmakla karşı karşıya kalmış, faaliyetlerini devam ettirebilmek için çevre kaza ve köylerden sık sık "imdadıyye" almak zorunda kalmıştır (Cevdet, Nafia, 634; Cevdet, Nafia, 1836)¹⁶.

1797'de menzil, aktivitesini kaybetmiş, bu vesile ile, arasında bulunduğu Seyyid Gazi ve Bolvadin menzillerinin beygirlerinin telef olmasına ve bu menzillerin masraflarını karşılamakla mükellef olan halkın zarara uğramalarına sebep olmuş, bunun üzerine hem Seyyid Gazi hem de Bolvadin ahali bu menzile yeniden işlerlik kazandırılması için mahkemeye gelerek arz-ı halde bulunmuşlardır (Cevdet, Nafia, 914).

Menzilin masraflarının bir kısmı Han Barçınlı ve Nevahi-i Barçınlı kazalarından tahsil edilen gelirlerden sağlanmaktaydı. Menzile olan "imdad ve i'âneleri" karşılığında bahis konusu kaza ahali, 1166 (1753) – 1211 (1796-1797) yılları arasında Anadolu valileri ve Karahisar-ı Sahib mutasarrıfları için tahsil olunan imdad-ı hazeriyyeden, 1193 (1779) yılında Karahisar-ı Sahib sancağı mutasarrıfları için tahsil olunan imdad-ı seferiyyeden ve 1182 (1768-1769) yılında da Anadolu eyaleti valileri için tahsil olunan imdad-ı seferiyyeden muaf tutulmuşlardır¹⁷.

arasında 1660-61 ve 1690-94 yıllarında faaliyet gösteren Bayat menzilin varlığından da bahsetmekte ve daha sonraki dönemlere ait kaynaklarda adına rastlanılmadığını ifade etmektedir. Bizim incelediğimiz dönemde de bu menzil hakkında ne BOA belgelerinde ne de Şer'iyye sicillerinde herhangi bir şekilde bahsedilmemektedir. Yani inceleme dönemimizde, bir zamanlar faal olan Bayat menzilin faaliyetleri bahis konusu değildir.

¹⁶ Ayrıca bkz., tablo 3.

¹⁷ Bkz. Mehmet Güneş, XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Karahisar'ı Sahib Sancağı, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2003, s.298-304 (Tablo 9-10-11). Han Barçınlı ve Nevahi-i Barçınlı kazalarının seferiyye ve hazeriyye vergilerinden muafiyet gerekçeleri ile ilgili olarak bkz. A.Ş.S., 547/307. (Evasıt-ı Rebiulevvel 1166 / 16-25 Ocak 1753)

1170 (1756-1757) – 1182 (1768-1769) yılları arasında Hüsrev Paşa Hanı menziline 11 adet beygir vardı ve senelik masrafı da 1622,5 kuruştı. Bunun 825 kuruşu ulak ücretinden, geri kalan 797,5 kuruşun 237,5 kuruşu Barçınlı kazasının avarız ve nüzül vergilerinden ocaklık olarak karşılanıyordu. Geri kalan 559,5 kuruş da Hazine-i Amire'den karşılanmaktaydı (MAD, 4106, s.60-63).

1211 (1796-1797) tarihi itibarıyla hem beygir sayısında hem de masraflarda bir değişiklik olmamakla birlikte sadece 559,5 kuruşluk Hazine-i Amire'den karşılanan meblağın 300 kuruşu “mengene-i akmiş-i İzmir mukataası”ndan ve geri kalan 259,5 kuruşu da sair gelirlere karşılanmaktaydı (Cevdet, Nafia, 914).

Hüsrev Paşa menziline 1215 (1800-1801) yılında beygir sayısının 10'a düştüğünü ancak masraf ve gelir kaynaklarının aynı kaldığını görmekteyiz (Cevdet, Nafia, 1289).

1200 (1786) yılında 20 kişiden oluşan bir menzilci grubu tarafından idare olunan menzilin (Cevdet, Nafia, 2700) 1211 (1796-97) Ruz-ı Hızırından 1212 (1797-98) Ruz-ı Hızırına kadar menzilciliği Hüsrev Paşa köyünden 2000, Bayat köyünden 1250, Bavurdu köyünden 130, Seydiler köyünden 120 ve Gömü köyünden 120 kuruş ki toplam 3620 kuruş ile 16 kişi tarafından iltizam edilmiştir (Cevdet, Nafia, 914)¹⁸.

1 Zilhicce 1212 (17 Mayıs 1798) tarihi itibarıyla Hüsrev Paşa menziline beygir ihtiyacı, toplam 80 beygir olup, bunun -nakdî karşılığı olarak- 40 tanesi menzilin kendi köyüne, 30'u Bayat köyüne ve 10'u da Gömü köyüne tahsis edilmişti (Cevdet, Nafia, 914).

Hüsrev Paşa Hanı hac yolu üzerinde bulunmakta olup, iki kapısının iki tarafında bulunan kuleleri ve geniş avluları ile bir şatoyu andırmakta idi. Ancak, Tanzimat'tan sonra hac yolunun değişmesi ile eski ehemmiyetini kaybetmiş ve zamanla harabeye dönüşmüştür (Gönçer, 1991: 255-256).

1170 (1756-1757) – 1184 (1770-1771) yılları arasında Ruz-ı Hızırdan Ruz-ı Kasıma ve Ruz-ı Kasımdan Ruz-ı Hızıra kadar Hüsrev Paşa Hanı Menziline in'âm-ı menzil ahkamıyla gelip-geçen ulaklara verilen menzil beygirleri ve sürücü¹⁹ miktarları ile beygir ücretlerini tablolar halinde şöyle gösterebiliriz:

¹⁸. Bu menzilcilerin adları bahsi geçen belgede şu şekilde sıralanmaktadır: Hacı Hüseyin oğlu Mehmed, Fetvacı Osman, Halil İmam oğlu Hüseyin, Seyyid Nebi, Seyyid Osman, Hacı Yahya oğlu Mustafa, Koca Mehmed, Hacı İsmail oğlu, Deli Hüseyin oğlu, Molla Ali, Süfyan oğlu, Mahmud Ağa, Ahmed Ağa, Deli Koca oğlu, Cafer oğlu, Deli Kethuda.

¹⁹ Başka bir menzile hareket eden ulaklarla beraber giderek, menziline ait olan hayvanları geri getirmekle görevli kişi.

Tablo 2: 1170-1184 yılları arasında Hüsrev Paşa Hanı Menziline gelip-geçen ulaklara verilen beygir, sürücü miktarları ve beygir ücretleri²⁰.

Ait olduğu dönem	1170 Ruz-ı Hızırdan 1171 Ruz-ı Hızıra kadar							
	İlk 6 ay				İkinci 6 ay			
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menziline Bolvadin menziline							
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	496	160	336	40320	636	185	451	54120
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menziline Seyyid Gazi menziline							
	487	156	331	26480	607	154	453	36240
Toplam	983	316	667	66800	1243	339	904	90360
Eski seneden tenzil				03978				05421
Kalan				62822				84939
Tenzil				02822				06939
Toplam				60000				78000
Ait olduğu dönem	1171 Ruz-ı Hızırdan 1172 Ruz-ı Hızıra kadar							
	İlk 6 ay				İkinci 6 ay			
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menziline Bolvadin menziline							
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	512	159	353	42360	572	180	392	47040
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menziline Seyyid Gazi menziline							
	511	171	340	27200	570	173	397	31760
Toplam	1023	330	693	69560	1142	353	789	78800
Eski seneden tenzil				04173				04728
Kalan				65387				74072
Tenzil				06387				04072
Toplam				59000				70000
Ait olduğu dönem	1172 Ruz-ı Hızırdan 1173 Ruz-ı Hızıra kadar							
	İlk 6 ay				İkinci 6 ay			
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menziline Bolvadin menziline							
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	414	135	279	33480	705	200	505	60600
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menziline Seyyid Gazi menziline							
	448	152	296	23680	579	187	392	31360
Toplam	862	287	575	57160	1284	387	897	91960
Eski seneden tenzil				03429				05517
Kalan				53731				86443
Tenzil				05731				06443
Toplam				48000				80000
Ait olduğu dönem	1173 Ruz-ı Hızırdan 1174 Ruz-ı Hızıra kadar							
	İlk 6 ay				İkinci 6 ay			

²⁰ 1170-1182 yılları MAD, 4106 s. 60-63'e göre, 1182-1184 yılları ise Cevdet Nafia, 1554'e istinaden verilmiştir.

Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menzilinden Bolvadin menziline							
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	553	175	378	45360	737	225	512	61440
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menzilinden Seyyid Gazi menziline							
	471	152	319	25520	580	161	419	33520
Toplam	1024	327	697	70880	1317	386	931	94960
Eski seneden tenzil				04252				--
Kalan				66628				--
Tenzil				06628				--
Toplam				60000				--
Ait olduğu dönem	1174 Ruz-ı Hızır'dan 1175 Ruz-ı Hızır'a kadar							
	İlk 6 ay				İkinci 6 ay			
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menzilinden Bolvadin menziline							
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	525	171	354	42480	1043	277	766	--
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menzilinden Seyyid Gazi menziline							
	604	182	422	33760	847	247	600	--
Toplam	1129	353	776	76240 94960* 171200	1890	524	1366	139920
Eski seneden tenzil				10272				008395
Kalan				160928				131525
Tenzil				10373				011525
Toplam				150555				120000
Ait olduğu dönem	1175 Ruz-ı Hızır'dan 1176 Ruz-ı Hızır'a kadar							
	İlk 6 ay				İkinci 6 ay			
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menzilinden Bolvadin menziline							
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	603	194	409	49080	687	166	521	62520
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menzilinden Seyyid Gazi menziline							
	549	178	371	29680	233	187	446	35680
Toplam	1152	372	780	78760	920	353	967	98200
Eski seneden tenzil				04725				05892
Kalan				74035				92308
Tenzil				06035				07308
Toplam				68000				85000
Ait olduğu dönem	1176 Ruz-ı Hızır'dan 1177 Ruz-ı Hızır'a kadar							
	İlk 6 ay				İkinci 6 ay			
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menzilinden Bolvadin menziline							
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	587	180	407	48840	887	274	613	73560
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menzilinden Seyyid Gazi menziline							

* Bir önceki dönemden (1173 Ruz-ı Hızır'dan 1174 Ruz-ı Hızır'ın ikinci 6 ayından) intikal eden meblağ.

	597	180	417	33360	784	216	568	45440
Toplam	1184	360	824	82200	1671	490	1181	119000
Eski seneden tenzil				04932				007140
Kalan				77268				111860
Tenzil				07268				007860
Toplam				70000				104000
Ait olduğu dönem	1177 Ruz-ı Hızırdan 1178 Ruz-ı Hızıra kadar							
	İlk 6 ay				İkinci 6 ay			
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menziline Bolvadin menziline							
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	506	172	334	--	741	221	520	62400
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menziline Seyyid Gazi menziline							
	510	174	336	--	700	210	485	38800
Toplam	1016	346	670	66960	1441	431	1005	101200
Eski seneden tenzil				02008				--
Kalan				64952				--
Tenzil				02952				--
Toplam				62000				--
Ait olduğu dönem	1178 Ruz-ı Hızırdan 1179 Ruz-ı Hızıra kadar							
	İlk 6 ay				İkinci 6 ay			
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menziline Bolvadin menziline							
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	584	199	385	46200	703	202	501	60120
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menziline Seyyid Gazi menziline							
	546	188	358	28640	491	78	413	33040
Toplam	1130	387	743	074840 101200* 176040	1194	280	914	93160
Eski seneden tenzil				010562				05580
Kalan				165478				87580
Tenzil				015478				07580
Toplam				150000				80000
Ait olduğu dönem	1179 Ruz-ı Hızırdan 1180 Ruz-ı Hızıra kadar							
	İlk 6 ay				İkinci 6 ay			
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menziline Bolvadin menziline							
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	594	199	395	47400	533	172	361	43320
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menziline Seyyid Gazi menziline							
	497	170	327	26160	651	216	435	34800
Toplam	1091	369	722	73560	1184	388	796	78120
Eski seneden tenzil				04393				04687
Kalan				69167				73433

* Bir önceki dönemden (1177 Ruz-ı Hızırdan 1178 Ruz-ı Hızıra kadar) ikinci 6 ayından) intikal eden meblağ.

Tenzil	09167							23433
Toplam	60000							50000
Ait olduğu dönem	1180 Ruz-ı Hızır'dan 1181 Ruz-ı Hızıra kadar							
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menzilinden Bolvadin menziline							
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)		Ücret (akçe)			
	963	304	659		79080			
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menzilinden Seyyid Gazi menziline							
	769	252	517		41360			
Toplam	1732	556	1176		120440			
Eski seneden tenzil								007226
Kalan								113214
Tenzil								033214
Toplam								80000
Ait olduğu dönem	1181 Ruz-ı Hızır'dan 1182 Ruz-ı Hızıra kadar							
	İlk 6 ay				İkinci 6 ay			
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menzilinden Bolvadin menziline							
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	747	226	521	62520	871	231	640	76800
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menzilinden Seyyid Gazi menziline							
	651	210	441	35280	838	221	617	49360
Toplam	1398	436	962	97800	1709	452	1257	126160
Eski seneden tenzil	05868							--
Kalan	91932							--
Tenzil	11932							--
Toplam	80000							--
Ait olduğu dönem	1182 Ruz-ı Kasım'dan 1184 Ruz-ı Hızıra kadar							
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menzilinden Bolvadin menziline							
	Beygir (adet)		Sürücü (adet)		Kalan (adet)		Ücret (akçe)	
	2118		471		1647		197640	
Gidiş Yönü	Hüsrev Paşa menzilinden Seyyid Gazi menziline							
	1920		510		1410		112800	
Toplam	4038		981		3057		310440	
Eski seneden tenzil								018626
Kalan								291814
Tenzil								006814
Toplam								285000

Tabloda verilen rakamlar genellikle Ruz-ı Hızır - Ruz-ı Kasım itibarı ile, yani 6 aylık bir zaman dilimi esas alınarak verilmiştir. Ancak, 1180-1181 yıllarına ait rakamlar 1 yıllık, 1182-1184 yılları için verilen rakamlar da 1,5 yıla ait rakamlardır. Tablonun daha iyi anlaşılabilmesi için 1170 yılının ilk yarısındaki rakamları örnek olarak şöyle izah edebiliriz: 1170 yılının ilk altı ayında Hüsrev Paşa menzilinden Bolvadin menziline gitmek üzere 496 adet, Hüsrev Paşa menzilinden Seyyid Gazi menzili yönüne de 487 adet olmak üzere toplam 983 beygir verilmiş (Hüsrev Paşa menzilinde incelediğimiz

dönem itibarıyla genellikle 11 beygir bulunduğunu dikkate alacak olursak altı aylık bir zaman diliminde her bir beygirin ortalama $(983 / 11) = 89$ defa kullanılmış olması muhtemeldir. Yani her bir beygirin bu zaman zarfında defaatle kullanıldığı dikkate alınmalıdır), bunlardan birinci yön için 160, ikinci yön için de 156 olmak üzere toplam 316 adet beygir, sürücülere tahsis olunmuş ve toplam beygir sayısından bu sürücülere tahsis edilen beygir sayıları çıkarılarak toplam 667 beygir ücrete tabi tutulmuştur. Bu 667 beygirin ücreti de 66800 akçe (her biri yaklaşık 100 akçe) olarak hesaplanmış, daha sonra tenzilatiyla beraber yuvarlak bir rakama (60000 akçe) indirgenmiştir. Diğer altı aylık dönemler (bazen yıllık olarak) de benzeri şekilde hesaplanmıştır.

Tabloya baktığımızda bazı dönemlerde (1174-1175, 1178-1179 ve 1181-1182 yıllarında) Hüsrev Paşa Hanı menzilinın beygir, sürücü miktar ve masraflarında büyük ölçüde artışlar dikkati çekmektedir. Bu artışların sebepleri bölgesel nitelikli olabileceği gibi ülke genelindeki gelişmelerle de ilgili olabilir. Bunlardan 1174-1175 ve 1178-1179 yıllarının ilk 6 aylarındaki artışlar bir önceki dönemden intikal eden meblağlardan kaynaklanmaktadır. 1174-1175 yılının ikinci dönemindeki artışların sebebini izah etmek maalesef mümkün olamamaktadır. Bu yıllarda herhangi bir sefer veya ülke genelini ilgilendiren meseleler ile ilgili menzile ekstra masraf yükleyecek bir gelişme tespit edilememiştir. O halde meseleyi mahalli şartlarla izah etmek yerinde olacaktır. Ancak, ilgili tarihlerde bölgenin masraflarının dökümünü ayrıntılı bir şekilde veren "tevzi defterleri"ne baktığımızda da maalesef menzillerin masraflarını artırabilecek herhangi bir net bilgiye ulaşamamaktayız. 1181-1182 tarihlerindeki artışların sebebi ise bu tarihlerin Osmanlı-Rus harbi arefesine tekabül etmesi ile izah edilebilir. Zira sefer münasebetiyle bölgeden gelip geçen ulakların sayısında artış olmuştur²¹.

Tablo 3: Hüsrev Paşa Hanı Menzili için talep olunan iane ve imdadiyyeler:

Tarihi*	Menzilkeş		Miktarı (krş)	İane / imdadiyye gerekçesi
	Kaza	Köy		
9 Ramazan 1190 (22 Ekim 1776)	Şuhud		250	-----
	Sandıklı		250	
	Sincanlı		250 ²²	

²¹ Benzeri bir durum da Mısır Seferi sırasında yaşanmıştır. Bkz. Tablo 3.

* Belge tarihi itibara alınmıştır.

²² Cevdet, Nafia, 2565.

22 Safer 1196 (6 Şubat 1782)	Barçın Şuhud Sincanlı Sandıklı ²³	Han Nefs-i Barçınlı Bavurdu Bayat	1600 250 250 250 1000 323 10 940	1196 yılında Hüsrev Paşa kazasını çok sayıda çekirge istila edip, ekinlerinin tamamen telef olması ²⁴ .
28 C.evvel 1196 (11 Mayıs 1782)	Sandıklı Şuhud Sincanlı N. Barçın	Han Bayat	250 250 250 1600 1000 1000	Hüsrev Paşa ve Bayat köylerinde çekirge istilasını dolayısıyla ile kıtlık meydana gelmesi ²⁵ .
13 Zilhicce 1200 (7 Ekim 1786)	Şuhud Sincanlı N. Barçın	Bayad Karacaşehir İnönü	1000 400 125 125	-İçinde bulunulan senede yağmur azlığı sebebiyle mahsulün az olması. -Bolvadin ve Seyyid Gazi menzil imdadiyelerinin yükünü hafifletmek için menzile yeniden işlerlik kazandırmak ²⁶ .
5 Zilhicce 1211 (1 Haziran 1797)		Hüsrev Paşa Bayad Bavurdu Seydiler Gömü	2000 1250 130 120 120 ²⁷	-----
1 Zilhicce 1212 (17 Mayıs 1798)		Bayad Gömü Hüsrev Paşa	30 beygir 10 beygir 40 beygir	Gömü ve Bayad köylerinin hisselerine düşen beygiri zamanında eda etmemeleri ²⁸ .

²³ Sandıklı halkının istihmalarına binaen bu meblağ, af olunarak Sultanönü sancağına bağlı Karacaşehir ve İnönü kazalarına 125'er kuruş olarak paylaştırılmıştır.

²⁴ Cevdet, Nafia, 1666.

²⁵ Cevdet, Nafia, 1836.

²⁶ Cevdet, Nafia, 2700.

²⁷ Cevdet, Nafia, 914.

²⁸ Cevdet, Nafia, 914.

27 Zilhicce 1212 (12 Haziran 1798)		Hüsrev Paşa Bayad Gömü Bavurdu Seydiler	2000 1250 120 130 120	Gömü ve Bayad köylerinin hisselerine düşen beygirleri zamanında eda etmemeleri ²⁹ .
29 C. evvel 1215 (18 Ekim 1800)		Bayad		Bu sıralarda Sefer-i Hümayun dolayısıyla gelip geçen ulakların sayısının çoğalması ile menzilin 100 baş beygir ile idare olunamadığından buna rağmen Bayad köyünün "elimizde imdadiyye-i mezkurun tenzili vardır" diyerek 540 kuruş imdadiye verip başka vermemeleri üzerine, önceden olduğu gibi 30 baş beygir veya mukabilinde 1200 kuruş imdadiyye ödemeleri gerektiği ³⁰ .
17 Muharrem 1217 (20 Mayıs 1802)		Bayad	30 baş beygir veya mukabilinde 1200 krş. imdadiyye	Han-ı Barçınlı kazası ahalisinin mahsulatına birkaç seneden beri çekirge musallat olduğundan bu kazaya tabi Hüsrev Paşa menziline müteessir olmasından dolayı ³¹ .

Tablo 4: Hüsrev Paşa Hanı Menzili menzilcileri ve görev tarihleri³²

Menzilcilerin isimleri	Görev Tarihleri (Rüz-ı Hızır'dan Rüz-ı Hızır'a kadar)
Hasan, Mehmed, Ali, İsmail	1167(1753-54)-1168(1754-55)
Hasan Beşe, Mehmed Ali, Abdullah, el-Hac Ahmed oğlu Ahmed	1168(1754-55)-1169(1755-56)
İbrahim, İsmail, Osman, Abdullah	1170(1756-57)-1171(1757-58)
Mehmed, İsmail, Abdullah	1171(1757-58)-1172(1758-59)
Hasan, Mehmed Ali, İsmail, Abdullah	1172(1758-59)-1173(1759-60)
Mehmed	1173(1759-60)-1174(1760-61)
Mehmed Ali, İsmail, İbrahim	1174(1760-61)-1175(1761-62)

²⁹ Cevdet, Nafia, 914.³⁰ Cevdet, Nafia, 1289.³¹ Cevdet, Nafia, 117.³² 1167-1169 yılları arası Cevdet, Nafia, 1682'ye, diğerleri MAD. 4106, s. 60-63'e göre verilmiştir.

Hasan Beşe, Süleyman, İsmail, Mehmed, Abdullah	1175(1761-62)-1176(1762-63)
Hasan Beşe, İsmail, Süleyman, Abdullah, İbrahim, Mehmed	1176(1762-63)-1177 (1763-64)
İbrahim, Deli Ali, Hasan	1177(1763-64)-1178(1764-65)
Ömer Ağa, Nasuh Bey, Mehmed Bey	1178(1764-65)-1179(1765-66)
Ali, Mehmed, Ömer, Abdullah	1179(1765-66)-1180(1766-67)
İbrahim, Ali	1180(1766-67)-1181(1767-68)
İbrahim, Ömer	1181(1767-68)-1182(1768-69)

2. Bolvadin Menzili:

Hüsrev Paşa Menziline 12 saat, İshaklı menziline 6 saat mesafede bulunan menzilin 1165-1199 (1751-1785) yılları arasında 9 adet beygiri bulunmaktaydı (Cevdet, Nafia, 1352; MAD. 4106, s. 66-69). Yine aynı yıllar arasında zaman zaman küçük farklılıklarla birlikte³³ menzilin bir yıllık masrafı 1327,5 kuruş olup bunun 675 kuruşu ulak ücretinden, 448 kuruşu avarız ve nüzül bedelleri karşılığı olarak³⁴ menzildilerden ve geri kalan 204,5 kuruşu da Hazine-i Âmir'e'den karşılanmaktaydı (Cevdet, Nafia, 1352; Cevdet, Nafia, 575).

Bolvadin kazası, belgelerin ifadesiyle “tarik-i cadde” ve “hüccâc-ı müslimînin nüzülgâhı” olması hasebiyle önemli bir konuma sahipti ve bu durum Bolvadin menzilinın önemini daha da artırmaktaydı³⁵. Menzilin menzilkeşliğini Bolvadin kasabası ve aşağıda isimleri zikredilen üç köy ifa etmekteydi. Bu köylerin avarızları ocaklık olarak menzil masraflarına tahsis edilmiş olup buna mukabil bunlar “menzil umuru Devlet-i Aliyye'nin mühimm-i lâzimesinden olduğuna binâen” vali ve sancak mutasarrıflarına tahsis olunan seferiye ve hazeriye vergilerinden, ayrıca kapu harcı ve mübaşiriye gibi vergilerden muaf tutulmuşlardır³⁶.

Menzilin masraflarının 1200 kuruşu 1199 (1784-85) yılına kadar Bolvadin kazasına tabi Yassı, Sivri Kargın ve Çukurmuş köyü tarafından sağlanmaktaydı. Bu tarihten itibaren adı geçen köyler avarız hanelerine

³³ Mesela, 19 Zilhicce 1199 (23 Ekim 1785) tarihli belgede (Cevdet Nafia, 575) ulak ücretinden karşılanan 675 kuruşluk meblağın 652,5 kuruş olarak verildiğini görmekteyiz.

³⁴ Bu meblağ 1199 (1785) yılında Bilecik ve tevabii mukataası malından arpalık olarak tahsil edilmiştir. Bkz. Cevdet, Nafia, 575. (19 ZA. 1199)

³⁵ Bolvadin menzilinın bu durumu zaman zaman kaza halkının mağduriyetlerine de sebep olmaktadır. Nitekim tarihi belirtilmemiş bir ma'ruzadan, Halep'ten İstanbul'a maiyetiyle beraber gidecek olan (Sadrazam Ragıb Paşa olduğunu tahmin ettiğimiz) bir sadrazamın 400 kadar beygire ihtiyacı olduğu, ancak Bolvadin kazasının azami 120 beygir çıkarabildiği, bunun geri kalan miktarının ücreti Bolvadin kazası tarafından ödenmek üzere Karahisar-ı Sahib sancağından tedarik edilebilmesi için müsaade talebinde bulunulduğu anlaşılmaktadır. Bkz., A.Ş.S., 546/378.

³⁶ A.Ş.S., 548/8 (Evail-i C.evvel 1170 / 22-31 Ocak 1757). Bolvadin kazasının XVIII. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla seferiye ve hazeriye vergilerinden muaf oldukları tarihler için bkz. Mehmet Güneş, a.g.tez, s. 298-304 (Tablo 9-10-11).

merbut arazilerini köyleri yakınında bulunan Karabağ aşiretine ziraat etmeleri ve karşılığında Bolvadin menziline senelik 1200 kuruş ödemeleri şartıyla vermişlerdir. Ancak Karabağ aşireti, köylüler ile aralarındaki anlaşmaya rağmen kendilerinin konar-göçer oldukları gerekçesiyle bu parayı ödememişlerdir. Bu durum üzerine menzilin işleyişi aksadığı için Bolvadin kadısının İstanbul'a gönderdiği bir i'lâm ile Karabağ aşiretinin anlaşmaya sadık kalarak taahhüd ettiği 1200 kuruşu Bolvadin menziline ödemesi hususunda emir sadır olmuştur³⁷.

1170-1182 yılları arasında Ruz-ı Hızırdan Ruz-ı Kasıma ve Ruz-ı Kasımdan Ruz-ı Hızıra kadar Bolvadin Menziline in'âm-ı menzil ahkamıyla gelip-geçen ulaklara verilen menzil beygirlerinin miktar ve ücretlerini tablolar halinde şöyle gösterebiliriz:

Tablo 5: 1170-1182 yılları arasında Bolvadin Menziline gelip-geçen ulaklara verilen beygir, sürücü miktarları ve beygir ücretleri³⁸.

Ait olduğu dönem	1170 Ruz-ı Hızırdan 1171 Ruz-ı Hızıra kadar							
	İlk 6 ay				İkinci 6 ay			
Gidiş Yönü	Bolvadin menziline İshaklı menziline							
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	496	160	336	20160	636	185	451	27060
Gidiş Yönü	Bolvadin menziline Hüsrev Paşa menziline							
	487	156	331	39740	607	154	453	54360
Toplam	983	316	667	59900	1243	341	902	81420
Eski seneden tenzil				02594				04885
Kalan				57306				76535
Tenzil				02306				06535
Toplam				55000				70000
Ait olduğu dönem	1171 Ruz-ı Hızırdan 1172 Ruz-ı Hızıra kadar							
	İlk 6 ay				İkinci 6 ay			
Gidiş Yönü	Bolvadin menziline İshaklı menziline							
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	512	159	353	21180	572	180	392	23520
Gidiş Yönü	Bolvadin menziline Hüsrev Paşa menziline							
	511	171	340	40800	569	173	396	47520
Toplam	1023	330	693	61980	1141	353	788	71040
Eski seneden tenzil				03718				04262
Kalan				58262				66778
Tenzil				06262				01778
Toplam				52000				65000
Ait olduğu dönem	1172 Ruz-ı Hızırdan 1173 Ruz-ı Hızıra kadar							

³⁷ Cevdet, Nafia, 575. (19 Zilhicce 1199) (23 Ekim 1785)

³⁸ MAD, 4106 s. 66-69'a istinaden.

Gidiş Yönü	Bolvadin menzilinden İshaklı menziline			
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	1153	357	796	47760
Gidiş Yönü	Bolvadin menzilinden Hüsrev Paşa menziline			
	983	333	650	78000
Toplam	2136	690	1446	125760
Eski seneden tenzil				007445
Kalan				118315
Tenzil				008315
Toplam				110000
Ait olduğu dönem	1173 Ruz-ı Hızırdan 1174 Ruz-ı Hızıra kadar			
Gidiş Yönü	Bolvadin menzilinden İshaklı menziline			
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	1287	399	888	53280
Gidiş Yönü	Bolvadin menzilinden Hüsrev Paşa menziline			
	1051	313	738	88560
Toplam	2338	712	1626	141840
Eski seneden tenzil				008510
Kalan				133330
Tenzil				013330
Toplam				120000
Ait olduğu dönem	1174 Ruz-ı Hızırdan 1175 Ruz-ı Hızıra kadar			
Gidiş Yönü	Bolvadin menzilinden İshaklı menziline			
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	1478	448	1030	61800
Gidiş Yönü	Bolvadin menzilinden Hüsrev Paşa menziline			
	1451	429	1022	122640
Toplam	2929	877	2052	184440
Eski seneden tenzil				011066
Kalan				173374
Tenzil				013374
Toplam				160000
Ait olduğu dönem	1175 Ruz-ı Hızırdan 1176 Ruz-ı Hızıra kadar			
Gidiş Yönü	Bolvadin menzilinden İshaklı menziline			
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	1292	362	930	55800
Gidiş Yönü	Bolvadin menzilinden Hüsrev Paşa menziline			
	1182	365	817	98040
Toplam	2474	727	1747	153840
Eski seneden tenzil				009230
Kalan				144610
Tenzil				014610
Toplam				130000
Ait olduğu dönem	1176 Ruz-ı Hızırdan 1177 Ruz-ı Hızıra kadar			
Gidiş Yönü	İlk 6 ay		İkinci 6 ay	
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	587	180	407	32560
	887	274	613	49040

Gidiş Yönü	Bolvadin menziline Hüsrev Paşa menziline							
	595	179	416	33280	784	216	568	45440
Toplam	1182	359	823	65840	1671	490	1181	94480
Eski seneden tenzil				03950				05668
Kalan				61890				88812
Tenzil				04390				06812
Toplam				57500				82000
Ait olduğu dönem	1177 Ruz-ı Hızır'dan 1178 Ruz-ı Hızır'a kadar							
Gidiş Yönü	Bolvadin menziline İshaklı menziline							
	Beygir (adet)		Sürücü (adet)		Kalan (adet)		Ücret (akçe)	
	1247		393		854		51240	
Gidiş Yönü	Bolvadin menziline Hüsrev Paşa menziline							
	1210		389		821		98520	
Toplam	2457		782		1675		149760	
Eski seneden tenzil							008985	
Kalan							140775	
Tenzil							010775	
Toplam							130000	
Ait olduğu dönem	1178 Ruz-ı Hızır'dan 1179 Ruz-ı Hızır'a kadar							
Gidiş Yönü	Bolvadin menziline İshaklı menziline							
	Beygir (adet)		Sürücü (adet)		Kalan (adet)		Ücret (akçe)	
	1287		401		886		53160	
Gidiş Yönü	Bolvadin menziline Hüsrev Paşa menziline							
	1035		264		771		92520	
Toplam	2322		665		1657		145680	
Eski seneden tenzil							008740	
Kalan							136940	
Tenzil							016940	
Toplam							120000	
Ait olduğu dönem	1179 Ruz-ı Hızır'dan 1180 Ruz-ı Hızır'a kadar							
Gidiş Yönü	Bolvadin menziline İshaklı menziline							
	Beygir (adet)		Sürücü (adet)		Kalan (adet)		Ücret (akçe)	
	1127		371		756		45360	
Gidiş Yönü	Bolvadin menziline Hüsrev Paşa menziline							
	942		320		622		74640	
Toplam	2069		691		1378		120000	
Eski seneden tenzil							007200	
Kalan							112800	
Tenzil							032800	
Toplam							80000	
Ait olduğu dönem	1180 Ruz-ı Hızır'dan 1181 Ruz-ı Hızır'a kadar							
	İlk 6 ay				İkinci 6 ay			
Gidiş Yönü	Bolvadin menziline İshaklı menziline							
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	496	173	323	19380	465	130	335	20100
Gidiş Yönü	Bolvadin menziline Hüsrev Paşa menziline							
	395	144	251	30120	374	108	266	31920
Toplam	891	317	574	49500			601	52020

Eski seneden tenzil	02970		03121					
Kalan	46530		48899					
Tenzil	16530		18899					
Toplam	30000		30000					
Ait olduğu dönem	1181 Ruz-ı Hızır'dan 1182 Ruz-ı Hızıra kadar							
	İlk 6 ay		İkinci 6 ay					
Gidiş Yönü	Bolvadin menzilinden İshaklı menziline							
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	746	226	520	31200	871	231	640	38400
Gidiş Yönü	Bolvadin menzilinden Hüsrev Paşa menziline							
	636	206	430	51600	838	221	617	74040
Toplam	1382	432	950	82800			1257	112440
Eski seneden tenzil	04968							006746
Kalan	77832							105694
Tenzil	07832							012694
Toplam	70000							93000

Tabloda 1170-1171, 1171-1172, 1176-1177, 1180-1181 ve 1181-1182 yıllarına ait rakamlar 6 aylık zaman dilimi esas alınarak verilmiştir. Diğer yıllara ait rakamlar ise 1 yıl itibarıyla verilmiştir.

Tabloya baktığımızda bazı dönemlerde (1174-1175 ve 1181-1182 yıllarında) Bolvadin menziline beygir, sürücü miktar ve masraflarında büyük ölçüde artışlar dikkati çekmektedir. Bu tarihlerde menzilin masrafları, toplam masraf ortalamasının %30'undan daha fazla bir oranda artış göstermektedir. Aynı tarihlerde Hüsrev Paşa Hanı Menzili'nin masraflarında da artış olduğuna dikkat edecek olursak bunun sebebini aynı etkenlere bağlayabiliriz.

Tablo 6: Bolvadin Menzili menzilcileri ve görev tarihleri³⁹

Menzilcilerin isimleri	Görev Tarihleri (Rüz-ı Hızır'dan Rüz-ı Hızıra kadar)
el-Hâc Mustafa ve Mehmed	1165-1166
el-Hâc Mehmed ve Mehmed b. es-Seyyid İsmail Çelebi	1166-1167
El-Hâc Kasım, Mehmed, Süleyman, Mahmud, es-Seyyid Mustafa, es-Seyyid Abdülganî, es-Seyyid İsmail	1170-1171
Mehmed Bey, Süleyman, diğer Süleyman, Mustafa, Halil	1171-1172
Mehmed, Mustafa, Süleyman, diğer Süleyman	1172-1173
Mustafa, Şaban, Süleyman, diğer Süleyman	1173-1174
Mehmed, Mustafa, Süleyman, diğer Süleyman	1174-1175

³⁹ 1165-1167 yılları ile ilgili bilgiler Cevdet, Nafia, 1352'ye göre, diğerleri MAD, 4106, s. 66-69'a göre verilmiştir.

Mehmed, Mustafa, Süleyman, diğer Süleyman, Yusuf	1175-1176
Süleyman, Halil, Kapucu oğlu Mustafa, es-Seyyid Mustafa, Şamhoğlu Süleyman	1176-1177
Emir Mustafa, Süleyman, Yusuf, diğer Süleyman, Kapucu oğlu Mustafa, Kara Halil	1177-1178
Şaban, Halil, Mustafa, Ahmed, Yusuf, diğer Mustafa, Süleyman	1178-1179
Abdurrahman, Ebubekir, Mustafa, İsmail	1179-1180
Osman, Mustafa, Süleyman, Hacı Abdurrahman	1180-1181
Süleyman, Kapucuoğlu Mustafa, diğer Mustafa, el-Hâc Abdurrahman, Haydar oğlu Osman, İsmail, Halil	1181-1182

3. İshaklı Menzili:

Bugünkü Sultandağı ilçesinde bulunan İshaklı menzili, aslında Sahip Ata lakabıyla tanınmış ünlü Selçuklu veziri Fahreddin Ali b. Hüseyin tarafından 1249 yılında yaptırılmış bir han (Karpuz, 1989: 82)'in zamanla menzil olarak da kullanılmasıyla teşekkül etmiştir.

İshaklı menzili, kendisinden bir önceki menzil olan Bolvadin menziline 6 saat, bir sonraki menzil olan Akşehir menziline de 5 saat mesafede olup, 1170-1181 (1756-1768) yılları arasında 6 menzil beygiri beslemekteydi. Menzilin masrafları incelediğimiz dönem itibarıyla 885 kuruş olup bunun 450 kuruşu ulak ücretlerinden, geriye kalan 435 kuruşun 255 kuruşu, nefsi-i İshaklı menzilcilerinden ve avarız ile nüzül vergilerinden, arta kalan 180 kuruş da devlet hazinesinden karşılanmaktaydı (MAD, 4106, s.72-75).

1170-1181 tarihleri arasında menzilin kendisine bağlı 36 avarız hanesi ve 48 nüzül hanesi bulunmaktaydı (MAD, 4106, s.72-75).

Menzilin menzilciliğini uhdesinde bulunduran kimselerin hepsinin isimleri, mevcut belgelerde zikredilmemekle birlikte sadece 1174 Rûz-ı Hızırından 1175 Rûz-ı Hızırına kadar el-Hac Halil, İbrahim, Mehmed ve Ali isimli dört şahsın müştereken menzilcilik görevini üstlendiklerini tespit edebilmekteyiz (MAD, 4106, s.73).

1170-1182 yılları arasında Ruz-ı Hızırardan Ruz-ı Kasıma ve Ruz-ı Kasımdan Ruz-ı Hızıra kadar İshaklı Menzilinden in'âm-ı menzil ahkamıyla gelip-geçen ulaklara verilen menzil beygirlerinin miktar ve ücretlerini tablolar halinde şöyle gösterebiliriz:

Tablo 7: 1170-1182 yılları arasında İshaklı Menzilinden gelip-geçen ulaklara verilen beygir, sürücü miktarları ve beygir ücretleri⁴⁰.

Ait olduğu dönem	1170 Ruz-ı Hızırardan 1171 Ruz-ı Hızıra kadar
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Akşehir menziline

⁴⁰ MAD, 4106 s. 72-75'e istinaden.

	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	1132	345	787	39350
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Bolvadin menziline			
	1094	312	782	46920
Toplam	2226	657	1569	86270
Eski seneden tenzil				04706
Kalan				81564
Tenzil				11864
Toplam				69700
Ait olduğu dönem	1171 Ruz-ı Hızırardan 1172 Ruz-ı Hızıra kadar			
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Akşehir menziline			
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	1084	339	745	37250
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Bolvadin menziline			
	1082	348	734	44040
Toplam	2166	687	1479	81290
Eski seneden tenzil				04877
Kalan				76413
Tenzil				02013
Toplam				74400
Ait olduğu dönem	1172 Ruz-ı Hızırardan 1173 Ruz-ı Hızıra kadar			
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Akşehir menziline			
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	1153	357	796	39800
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Bolvadin menziline			
	983	333	650	39000
Toplam	2136	690	1446	78800
Eski seneden tenzil				04728
Kalan				74072
Tenzil				04072
Toplam				70000
Ait olduğu dönem	1173 Ruz-ı Hızırardan 1174 Ruz-ı Hızıra kadar			
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Akşehir menziline			
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	1287	399	888	44400
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Bolvadin menziline			
	1058	322	736	44160
Toplam	2345	721	1624	88560
Eski seneden tenzil				05313
Kalan				83247
Tenzil				07547
Toplam				75700
Ait olduğu dönem	1174 Ruz-ı Hızırardan 1175 Ruz-ı Hızıra kadar			
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Akşehir menziline			
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	1436	437	999	49950
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Bolvadin menziline			
	1418	416	1002	60120
Toplam	2854	853	2001	110070

Eski seneden tenzil	---			
Kalan	---			
Tenzil	---			
Toplam	---			
Ait olduğu dönem	1175 Ruz-ı Hızırdan 1176 Ruz-ı Hızıra kadar			
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Akşehir menziline			
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	1292	362	930	46500
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Bolvadin menziline			
	1182	365	817	49020
Toplam	2474	727	1747	95520 110070* 205590
Eski seneden tenzil	012304			
Kalan	193286			
Tenzil	013886			
Toplam	179400			
Ait olduğu dönem	1176 Ruz-ı Hızırdan 1177 Ruz-ı Hızıra kadar			
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Akşehir menziline			
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	1470	452	1018	50900
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Bolvadin menziline			
	1379	395	984	59040
Toplam	2849	847	2002	109940
Eski seneden tenzil	006596			
Kalan	103344			
Tenzil	003889			
Toplam	99455			
Ait olduğu dönem	1177 Ruz-ı Hızırdan 1178 Ruz-ı Hızıra kadar			
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Akşehir menziline			
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	1247	393	854	42700
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Bolvadin menziline			
	1290	400	890	53400
Toplam	2537	793	1744	96100
Eski seneden tenzil	05766			
Kalan	90334			
Tenzil	06334			
Toplam	84000			
Ait olduğu dönem	1178 Ruz-ı Hızırdan 1179 Ruz-ı Hızıra kadar			
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Akşehir menziline			
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)
	1287	401	886	44300
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Bolvadin menziline			
	1035	264	771	46260
Toplam	2322	665	1657	90560
Eski seneden tenzil	---			

* Bir önceki dönemden (1174 Ruz-ı Hızırdan 1175 Ruz-ı Hızıra kadar) intikal eden meblağ.

Kalan									---
Tenzil									---
Toplam									---
Ait olduğu dönem	1179 Ruz-ı Hızırdan 1180 Ruz-ı Hızıra kadar								
	İlk 6 ay				İkinci 6 ay				
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Akşehir menziline								
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)	
	594	199	395	19750	533	172	361	18050	
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Bolvadin menziline								
	497	170	327	19620	445	150	295	17700	
Toplam	1091	369	722	39370	978	322	656	35750	
				90560*					
				129930					
Eski seneden tenzil				007795				02145	
Kalan				122135				33605	
Tenzil				022675				11605	
Toplam				99460				22000	
Ait olduğu dönem	1180 Ruz-ı Hızırdan 1181 Ruz-ı Hızıra kadar								
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Akşehir menziline								
	Beygir (adet)		Sürücü (adet)		Kalan (adet)		Ücret (akçe)		
	961		303		658		32900		
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Bolvadin menziline								
	769		252		517		31020		
Toplam	1730		555		1175		63920		
Eski seneden tenzil								03835	
Kalan								60085	
Tenzil								15385	
Toplam								44700	
Ait olduğu dönem	1181 Ruz-ı Hızırdan 1182 Ruz-ı Hızıra kadar								
	İlk 6 ay				İkinci 6 ay				
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Akşehir menziline								
	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)	Beygir (adet)	Sürücü (adet)	Kalan (adet)	Ücret (akçe)	
	746	226	520	26000	871	231	640	32000	
Gidiş Yönü	İshaklı menzilinden Bolvadin menziline								
	634	205	429	25740	838	221	617	37020	
Toplam	1380	431	949	51740	1709	452	1257	69020	
Eski seneden tenzil				03104				04141	
Kalan				48636				64879	
Tenzil				04636				04239	
Toplam				44000				60640	

Tabloda sadece 1179-1180 ve 1181-1182 yıllarına ait rakamlar 6 aylık zaman dilimi esas alınarak verilmiştir. Diğer yıllara ait rakamlar ise 1 yıl itibarıyla verilmiştir.

* Bir önceki dönemden (1178 Ruz-ı Hızırdan 1179 Ruz-ı Hızıra kadar) intikal eden meblağ.

Tabloya baktığımızda bazı dönemlerde (1174-1175, 1176-1177 ve 1181-1182 yıllarında) İshaklı menzilin beygir, sürücü miktar ve masraflarında önemli ölçüde artışlar dikkati çekmektedir.

Daha önceki menzillerde de olduğu gibi İshaklı menzili için de 1174-1175 yılları arasındaki artışların sebebini izah etmek maalesef mümkün olamamaktadır. Bu yıllarda herhangi bir sefer veya ülke genelini ilgilendiren meseleler ile ilgili menzile ekstra masraf yükleyecek bir gelişme tespit edilememiştir. 1181-1182 tarihlerindeki artışların sebebi ise daha önce de ifade ettiğimiz gibi Osmanlı-Rus harbi münasebetiyle bölgeden gelip geçen ulakların sayısında görülen artışla bağdaştırılabilir. Bununla birlikte bazı yıllarda (1179-1180 ve 1180-1181) ise önemli miktarlarda düşüşler görülmektedir.

Bu değerlendirmelerden sonra üç menzilin toplam beygir ücretlerini bir tablo halinde göstererek mukayese edebiliriz.

Tablo 8: 1170-1182 yılları arasında Hüsrev Paşa, Bolvadin ve İshaklı menzillerinin toplam beygir ücretleri:

Ait olduğu dönem	Bir senelik toplam beygir ücretleri (akçe)		
	Hüsrev Paşa Menzili	Bolvadin Menzili	İshaklı Menzili
1170-1171	138000	125000	69700
1171-1172	129000	117000	74400
1172-1173	128000	110000	70000
1173-1174	154960 (tenzilatsız)	120000	75700
1174-1175	270555 (-94960 önceki dönemden intikal)= 175595	160000	110070 (tenzilatsız)
1175-1176	153000	130000	179400 (-110070 önceki dönemden intikal)= 69330
1176-1177	174000	139500	99455
1177-1178	163200 (tenzilatsız)	130000	84000
1178-1179	230000 (-101200 önceki dönemden intikal)= 128800	120000	90560 (tenzilatsız)
1179-1180	110000	80000	121460 (-90560 önceki dönemden intikal)=30900
1180-1181	80000	60000	44700
1181-1182	206160 (tenzilatsız)	163000	104640

Tabloda görüldüğü üzere toplam beygir ücretleri açısından Hüsrev Paşa menzili ilk sırayı almaktadır. Daha sonra Bolvadin ve İshaklı menzilleri gelmektedir.

1174-1175 yıllarında her üç menzilin de toplam beygir ücretlerinde önemli oranda artışlar görülmekte olup, Bolvadin ve İshaklı menzillerindeki artış oranlarının Hüsrev Paşa menzilininkinden daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

1176-1177'de İshaklı menzilin beygir ücretlerinin diğerlerine göre daha fazla oranda arttığı görülmektedir.

1178-1179'da diğer menzillere göre Hüsrev Paşa menzilin beygir ücretlerinde azalma olduğu tespit edilmektedir.

1179-1180'de her üç menzilin de beygir ücretlerinde önemli miktarlarda düşüşler kaydedilmektedir.

1180-1181'de Hüsrev Paşa ve Bolvadin menzilleri en düşük değerlere sahip iken İshaklı menzilinde bir önceki döneme göre yükselme söz konusu olmakla beraber yine de diğer senelere göre daha düşük bir miktar karşımıza çıkmaktadır.

1181-1182'de ise, her üç menzildeki artış, hemen hemen en yüksek değerlere ulaşmaktadır.

SONUÇ

Osmanlı haberleşme sistemi içerisinde mühim bir yere sahip olan menzil teşkilatının mekansal boyutunu ifade eden menzilhaneler, konum itibarıyla işlek bir güzergah üzerinde iseler hiç şüphesiz bu durum onların önemini daha da artırmaktadır. Bu meyanda incelediğimiz dönemde, sağ, sol ve orta olmak üzere üç ana kola taksim edilmiş olan Anadolu coğrafyasının orta kolunun sağında, önemli devlet işleriyle görevli ulakların ve hacıların gelip geçtiği bir güzergah olması bakımından Karahisar-ı Sahib sancağı mücavirinde bulunan Hüsrev Paşa, Bolvadin ve İshaklı menzilleri haberleşme-ulaşım faaliyetleri ve iâşe temini açısından mühim bir yere sahip idi.

Dönemin şartları içerisinde böyle mühim bir konumda bulunması, bölgeyi ticari açıdan ihya edici bir mahiyet arz etmekle beraber vergi ve hizmetlerin büyük oranda halka yüklendiği Osmanlı ülkesinde -menzil sisteminde de halkın iane ve imdadiyyeleri büyük bir yer teşkil ettiği dikkate alınırsa- bölge halkı açısından pek de olumlu bir tablo sergilememektedir. Nitekim, incelenen dönemin siyasi ve askeri gelişmeleri dolayısıyla gelip geçen ulakların sayılarının zaman zaman artması, yine aynı sebeplerden dolayı ordunun iâşesinin teminindeki aciliyet gibi fevkalade durumlarda Karahisar-ı Sahib menzillerinin son derece müşkilpesend oldukları dikkati çekmektedir.

İncelenen dönem Osmanlı menzil teşkilatında daha öncelerden başlamış olan düzensizliğin devam ettiği ve bu düzensizliğin bertaraf

edilmeye çalışıldığı bir dönem olması münasebetiyle Karahisar-ı Sahib menzilleri de bu düzenlemelerden hissedar olmuştur. Ancak bütün gayretlere rağmen, diğer bölgelerde olduğu gibi bahis konusu menzillerde de tam anlamıyla bir nizam tesis edilememiştir. Bununla beraber kuraklık, çekirge istilası gibi bazı tabii olumsuzluklar dolayısıyla ortaya çıkan finansman yetersizliği, bazı menzillerin fonksiyonlarını yitirerek uzun süreler atıl kalmalarına sebep teşkil etmiştir.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen bahis konusu menziller, kapasite ve imkanları nispetinde hizmet vermeye çalışmışlardır. Genellikle 6 aylık ve bazen de 1 yıllık dönemler halinde bu menzillerden gelip geçen ulaklara verilen beygir, sürücü miktar ve ücretlerinin tespit edildiği kayıtlara baktığımızda bazı dönemlerde önemli artışlar kaydedilmektedir. Bunun sebebi, seferler münasebetiyle bölgeden gelip geçen ulakların sayılarındaki artışlar ve vali, mutasarrıf gibi yöneticilerin maiyyetleri ile birlikte bölgeden gelip geçtikleri zamanlarda menzillerden faydalanmaları ile açıklanabilir. Bu bağlamda her üç menzilin masrafları mukayese edildiğinde genel anlamda artış dönemleri itibarı ile bir paralellik söz konusudur. Bununla beraber farklı dönemlerde birbirlerinden farklı oran ve miktarlarda artış ve düşüşler de görülmektedir.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Vesikaları

MAD. 4106, s. 60-75.

Cevdet, Nafia 117; 575; 634; 914; 1254; 1289; 1352; 1554; 1666; 1682; 1836; 2565; 2700.

Şer'iyeye Sicilleri:

Afyonkarahisar Şer'iyeye Sicilleri (A.Ş.S.) 546/68; 546/163; 546/253; 546/337; 546/378; 546/381; 546/421; 547/31; 547/103; 547/206; 547/307; 547/328; 548/8; 548/55; 548/64; 548/123; 548/129; 550/40; 550/58; 550/260; 552/6; 552/10; 552/112; 552/259; 553/165; 553/301; 555/140.

Telif Eserler:

BOZKURT, Rıza. (1966) Osmanlı İmparatorluğunda Kollar, Ulak ve İaşe Menzilleri, Ankara.

ÇADIRCI, Musa. (1981) "Posta Teşkilatı Kurulmadan Önce Osmanlı İmparatorluğu'nda Menzilhane ve Kiracıbaşılık", VIII. T. T. Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler, c. II, Ankara., s. 1359-1365.

GÖNÇER, Süleyman. (1991) Afyon İli Tarihi, c.II, Afyon.

GÜNEŞ, Mehmet. (2003) XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Karahisar-ı Sahib Sancağı, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

- HALAÇOĞLU, Yusuf. (1995) XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, Ankara.
- HALAÇOĞLU, Yusuf. (2002) Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme (Menziller), Ankara: PTT Genel Müdürlüğü Yayınları.
- KARPUZ, Haşim. (1989) Sahip Ata'nın Yaptırdığı İshaklı-Sultandağı Hanı, İstanbul.
- ÖZKAYA, Yücel. (1977) "XVIII. Yüzyılda Menzilhane Sorunu", A.Ü.D.T.C.F.D., XXVIII / 3-4, (Temmuz-Aralık 1970) Ankara, s. 339-368.
- TONGUR, Hikmet. (1946) Türkiye'de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi, Ankara.
- ULUÇAY, M. Çağatay. (1955) 18. ve 19. Yüzyıllarda Saruhan'da Eşkıyalık ve Halk Hareketleri, İstanbul.